

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Spriedums

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2009. gada 2. decembrī

lietā Nr. 2009-07-0103

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc Roberta Mutuļa konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2009. gada 10. novembrī tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Latvijas Sodu izpildes kodeksa 74. panta pirmās daļas un Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” 88. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 104. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas PSR Augstākā padome 1970. gada 23. decembrī pieņēma Latvijas PSR Labošanas darbu kodeksu. 1991. gada 29. augustā pieņemtais Latvijas PSR Augstākās padomes lēmums “Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijā” noteica, ka Latvijas PSR Labošanas darbu kodekss uzskatāms par Latvijas Labošanas darbu kodeksu līdz jauna kodeksa izstrādāšanai. 1994. gada 30. decembrī

stājās spēkā 1994. gada 15. decembrī pieņemtais likums “Grozījumi Latvijas Labošanas darbu kodeksā”, ar kuru kodeksa nosaukums tika izteikts pašreizējā redakcijā – Latvijas Sodū izpildes kodekss (turpmāk – Kodekss).

Kodeksa 74. pants nosaka režīmu soda un disciplinārajos izolatoros. Minētā panta pirmā daļa spēkā esošajā redakcijā noteic: „Notiesātajiem, kurus tur soda vai disciplinārajos izolatoros, nav tiesību satīties, saņemt sūtījumus, pienesumus un bandroles, iegādāties pārtikas produktus, nosūtīt vēstules privātpersonām un lietot galda spēles; viņiem aizliegts smēķēt.”

2. Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” (turpmāk – Noteikumi Nr. 423) XIV nodaļa reglamentē kārtību, kādā notiesātajiem tiek piemēroti pamudinājumi un disciplinārsodi. Noteikumu Nr. 423 88. punkta redakcija, kas bija spēkā lietas ierosināšanas brīdī, noteica: „Aizliegums soda vai disciplinārajos izolatoros ievietotajam notiesātajam nosūtīt un saņemt vēstules neattiecas uz iesniegumiem un sūdzībām prokuratūrai vai Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšniekam. Pēc sodītā pieprasījuma viņam tiek izsniegti rakstāmpiederumi un aploksnes.”

Ministru kabinets 2009. gada 12. maijā pieņēma noteikumus Nr. 413 „Grozījums Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumos Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi”” (turpmāk – Noteikumi Nr. 413), ar kuriem Noteikumu Nr. 423 88. punkts tika izteikts šādā redakcijā: „Pēc soda vai disciplinārajā izolatorā ievietotā notiesātā pieprasījuma brīvības atņemšanas iestāde kriminālsodu izpildi reglamentējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā nodrošina viņam iespēju rakstīt vēstules, izņemot vēstules privātpersonām.”

3. Konstitucionālās sūdzības iesniedzējs **Roberts Mutulis** (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) uzskata, ka Kodeksa 74. panta pirmajā daļā un Noteikumu Nr. 423 88. punktā (redakcijā, kas bija spēkā pirms Noteikumu Nr. 413 izdošanas) ietvertais aizliegums nosūtīt vēstules neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96. un 104. pantam.

Saskaņā ar apstrīdētajām normām notiesātajiem, kuri ievietoti soda izolatorā, neesot tiesību nosūtīt vēstules radniekiem un saņemt vēstules no radniekiem. Šāda saziņa varot tikt ierobežota un kontrolēta, lai neietekmētu kriminālizmeklēšanu, novērstu noziedzīgus nodarījumus un aizsargātu noziegumu upurus, taču ieslodzītajiem esot jānodrošina saziņas minimums – iespēja sarakstīties ar tuviniekiem. Apstrīdētajās normās ietvertajam aizliegumam neesot leģitīma mērķa. Turklāt sarakste ar tuviniekiem tiek cenzēta. Tādējādi jaunu noziegumu plānošana neesot iespējama. Tāpat sabiedrība negūstot nekādu labumu, ja ieslodzītajam tiek liegtas tiesības uz ģimenes dzīvi.

Personas tām Satversmes 104. pantā noteiktās tiesības varot realizēt, iesniedzot sūdzības, iesniegumus vai priekšlikumus kādai no valsts vai pašvaldības iestādēm. Noteikumu Nr. 423 88. punkts ietverot aizliegumu sarakstīties ar valsts institūcijām. Izņēmums esot prokuratūra un Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieks. Lēmumos, ko izdod iestādes, parasti esot paredzēts termiņš, kādā tos iespējams apstrīdēt vai pārsūdzēt. Ja notiesātais ievietots soda izolatorā, viņam varot tikt liegta iespēja apstrīdēt vai pārsūdzēt iestādes lēmumu. Termiņus gan varot atjaunot, taču minētais aizliegums esot uzskatāms par nepamatotu apgrūtinājumu. Aizliegumam sarakstīties ar valsts institūcijām neesot leģitīma mērķa, un tāpēc apstrīdētās normas neatbilstot Satversmes 104. pantam.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto likuma normu, – Saeima – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim un uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 96. un 104. pantam.

Kā norāda Saeima, Kodeksa 74. panta pirmā daļa paredz ierobežojumu, kas attiecas uz vēstuļu nosūtīšanu privātpersonām, taču neaizliedz soda izolatoros ievietotajiem notiesātajiem vēstules saņemt. Izolatoros ievietotajiem notiesātajiem esot piemērojama Kodeksa 49. panta trešā daļa, kas noteic: „Notiesātajiem adresētās vēstules un telegrammas izsniedz, kā arī viņu vēstules un telegrammas nosūta adresātiem brīvības atņemšanas vietas administrācija ne vēlāk kā triju dienu laikā no vēstules un telegrammas saņemšanas vai nodošanas dienas.”

Kodeksa 74. panta pirmā daļa neierobežojot izolatoros ievietoto notiesāto tiesības nosūtīt vēstules valsts un pašvaldību iestādēm vai saņemt vēstules no šīm iestādēm un tādējādi neskarot personai Satversmes 104. pantā garantētās tiesības vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem un saņemt atbildi pēc būtības. Šī norma ietverot vienīgi aizliegumu nosūtīt vēstules privātpersonām.

Analizējot Kodeksa 74. panta pirmās daļas vārdu „nosūtīt vēstules privātpersonām” atbilstību Satversmes 96. pantam, Saeima norāda, ka no tiesībām uz privāto un ģimenes dzīvi izriet valsts pienākums palīdzēt personai ieslodzījuma laikā uzturēt attiecības ar tai tuviem cilvēkiem. Taču šīs tiesības neesot absolūtas un atsevišķi tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojumi varot tikt atzīti par attaisnojamiem.

Saeima pauž viedokli, ka, vērtējot apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma leģitīmo mērķi un atbilstību samērīguma principam, jāņem vērā, ka ieslodzījuma vietā esošas notiesātas personas nošķiršana no ģimenes un stress, kas izriet no šīs situācijas, ir neatņemama brīvības atņemšanas iestādes iezīme.

Valsts pienākums esot nodrošināt kārtību ieslodzījuma vietās, un viens no kārtības nodrošināšanas instrumentiem esot notiesāto disciplināra sodīšana par režīma pārkāpumiem. Par šādas disciplināras sodīšanas rezultātu – piemērotu ierobežojumu likumīgu mērķi esot atzīstama pienācīgas kārtības uzturēšana ieslodzījuma vietā, ciktāl tā vērsta uz citu ieslodzīto personu, kā arī uz personāla tiesību un drošības aizsardzību. Arī Eiropas Padomes Ministru komitejas 2006. gada 11. janvāra ieteikumu Rec (2006) 2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem (turpmāk – Eiropas cietumu noteikumi) 24.2. punkts paredzot, ka ieslodzīto personu saziņu var ierobežot citastarp tādēļ, lai nodrošinātu labu kārtību, drošību un aizsardzību, novērstu noziedzīgus nodarījumus un aizsargātu upurus. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojumam esot leģitīms mērķis, proti, aizsargāt Satversmes 116. pantā minēto konstitucionālo vērtību – sabiedrības drošību, gādājot par režīma ievērošanu ieslodzījuma vietās.

Tā kā ievietošana izolatorā esot izņēmuma disciplinārsods, kura mērķis ir nodrošināt to, lai notiesātais nepārkāpj soda izciešanas režīma noteikumus, esot loģiski un saprotami ierobežot šāda notiesātā komunikāciju ar privātpersonām. Saeima uzsver,

ka apstrīdētā norma neietver pilnīgu aizliegumu sazināties ar ģimeni. Atrašanās izolatorā esot īslaicīga – līdz 15 diennaktīm, un notiesātie, kas ievietoti izolatorā, varot saņemt visas vēstules, kā arī nosūtīt telegrammas bez skaita ierobežojuma. Tādējādi izolatoros ievietotajiem notiesātajiem esot nodrošināta minimāla saziņa ar tuviniekiem un citām personām.

Kā uzskata Saeima, izolatoros ievietotajiem notiesātajiem noteiktais aizliegums nosūtīt vēstules privātpersonām ir nepieciešams un vērtējams kā samērīgs līdzeklis, salīdzinot ar pārkāpuma smagumu. Neesot citu iespēju, kā nodrošināt notiesātā izolāciju, kas nepieciešama, lai panāktu viņa pakļaušanos soda izciešanas režīma prasībām. Līdz ar to apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums atbilstot samērīguma principam.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Saeima lūdz atzīt Kodeksa 74. panta pirmo daļu par atbilstošu Satversmes 96. un 104. pantam.

5. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto noteikumu normu, – Ministru kabinets – norāda, ka Satversmes 96. un 104. pantā garantētās tiesības var tikt ierobežotas, ja ierobežojums ir noteikts ar likumu, atbilst leģitīmam mērķim un ir samērīgs. Noteikumi Nr. 423 esot izdoti, pamatojoties uz Kodeksa 11. panta piekto daļu un 47. panta pirmo daļu. Proti, tie esot izdoti Ministru kabinetam likumā noteiktā deleģējuma ietvaros. Tādējādi arī Noteikumu Nr. 423 88. punkts esot izdots uz likuma pamata.

Tomēr Noteikumu Nr. 423 88. punkts tādā redakcijā, kas bija spēkā lietas ierosināšanas brīdī, nonācis pretrunā ar Kodeksa 74. panta pirmo daļu, jo sašaurinājis Kodeksā paredzētās tiesības. Proti, Kodekss paredzot aizliegumu soda izolatoros esošajiem notiesātajiem nosūtīt vēstules tikai privātpersonām, bet Noteikumu Nr. 423 88. punkts esot ietvēris vispārēju aizliegumu saņemt un nosūtīt vēstules, izņemot sūdzības un iesniegumus prokuratūrai vai Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšniekam. Tādēļ saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 15. panta sesto daļu Noteikumu Nr. 423 88. punkts neesot bijis piemērojams un nevarējis būt par pamatu cilvēka tiesību ierobežojumam.

Lai novērstu Noteikumu Nr. 423 88. punkta neatbilstību Kodeksa 74. panta pirmajai daļai, esot pieņemti Noteikumi Nr. 413, ar kuriem Noteikumu Nr. 423 88. punkts izteikts jaunā redakcijā. Šā punkta pašreizējā redakcija neietverot ne Satversmes 96. pantā, ne 104. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu. Līdz ar to Ministru kabinets lūdz Satversmes tiesu izbeigt tiesvedību lietas daļā par Noteikumu Nr. 423 88. punkta atbilstību Satversmes 96. un 104. pantam.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka Kodeksa 74. panta pirmajā daļā ietvertajam aizliegumam nosūtīt vēstules privātpersonām nav leģitīma mērķa. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Eiropas Cilvēktiesību konvencija) 8. pants un Eiropas cietumu noteikumu 24.2. punkts nosakot konkrētus gadījumus, kad drīkst ierobežot personu tiesības uz saziņu. Taču jebkurā gadījumā esot jāparedz iespēja sazināties vismaz minimālā līmenī.

Esot jāņem vērā, ka Eiropas cietumu noteikumos un Satversmes 116. pantā norādītie leģitīmie mērķi jau tiekot sasniegti, cenzējot notiesāto saraksti saskaņā ar Kodeksa 41. pantu. Savukārt, pilnīgi aizliedzot viņiem saraksti ar privātpersonām, tiekot nesamērīgi ierobežotas personas tiesības uz privāto dzīvi. Tāpat šis aizliegums, proti, aizliegums sarakstīties ar privātpersonām, neesot nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā. Arī aizliegumam saņemt vēstules no valsts un pašvaldību iestādēm neesot leģitīma mērķa, un tas neesot nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

7. Ieslodzījuma vietu pārvalde informē, ka soda izolatorā ievietotajiem notiesātajiem līdz atbrīvošanai no tā nav iespējams sazināties ar tuviniekiem un ka izolatorā ievietotajiem notiesātajiem adresētās vēstules, bandroles, sūtījumus un pienesumus viņiem izsniedz pēc atbrīvošanas no izolatora. Tāpat soda izolatorā ievietotie notiesātie nedrīkstot sūtīt telegrammas privātpersonām.

Notiesāto sarakste ar privātpersonām tiekot apmaksāta no notiesāto līdzekļiem. No brīvības atņemšanas iestādes līdzekļiem tiekot segtas tikai Kodeksa 50. panta trešajā un ceturtajā daļā paredzētās notiesāto sarakstes izmaksas. Savukārt notiesāto sarakste ar valsts un pašvaldību iestādēm tiekot apmaksāta no brīvības atņemšanas

iestādes līdzekļiem, ja notiesātā personīgajā naudas kartē nav līdzekļu un notiesātais apstrīd šo iestāžu izdotu administratīvu aktu vai faktisko rīcību vai nosūta iesniegumu valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības saņemšanai.

Secinājumu daļa

8. Satversmes tiesa ir ierosinājusi lietu par apstrīdēto normu atbilstību gan Satversmes 96. pantam, gan Satversmes 104. pantam.

9. Satversmes 104. pants noteic: „Ikvienam ir tiesības likumā paredzētajā veidā vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem un saņemt atbildi pēc būtības. Ikvienam ir tiesības saņemt atbildi latviešu valodā.” Satversmes tiesa ir ierosinājusi lietu par apstrīdēto normu atbilstību visam Satversmes 104. pantam. Tomēr no pieteikuma secināms, ka Pieteikuma iesniedzējs lūdz izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 104. panta pirmajam teikumam, ciktāl tas paredz tiesības likumā paredzētajā veidā vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem. Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 104. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesa piekrīt Saeimas un Ministru kabineta norādītajam, ka Kodeksa 74. panta pirmā daļa neaizliedz notiesātajiem, kas ievietoti soda vai disciplinārajos izolatoros, nosūtīt vēstules valsts un pašvaldību institūcijām un saņemt vēstules no šīm institūcijām. Aizliegts ir vienīgi nosūtīt vēstules privātpersonām, kā arī saņemt sūtījumus, pienesumus un bandroles. Līdz ar to Kodeksa 74. panta pirmā daļa neliedz notiesātajam, kas ir ievietots soda vai disciplinārajā izolatorā, nedz sūtīt vēstules valsts un pašvaldību institūcijām, nedz saņemt vēstules no šīm institūcijām.

2006. gada 6. februārī Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr. 2005-17-01 „Par Latvijas Soda izpildes kodeksa 74. panta pirmās daļas vārdu „nosūtīt vēstules” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89., 92. un 104. pantam”. Sprieduma pieņemšanas brīdī Kodeksa 74. panta pirmā daļa citastarp paredzēja aizliegumu notiesātajiem, kurus tur soda vai disciplinārajos izolatoros, nosūtīt vēstules. Spriedumā tika secināts, ka Kodeksa 74. panta pirmajā daļā ietvertie vārdi „nosūtīt vēstules” notiesātajam, kurš atrodas izolatorā, liedz nosūtīt vēstules vienīgi privātpersonām, bet

neierobežo viņa saraksti ar tiesām un citām valsts un pašvaldību iestādēm (sk. *Satversmes tiesas 2006. gada 6. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-17-01 8.2. punktu*). Šobrīd spēkā esošā Kodeksa 74. panta pirmā daļa precīzi noteic, ka aizliegums attiecas vienīgi uz vēstuļu nosūtīšanu privātpersonām un līdz ar to neierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 104. pantā noteiktās tiesības vērsties valsts un pašvaldību iestādēs.

Vienlaikus Satversmes tiesa norāda, ka Ieslodzījuma vietu pārvaldes sniegtā Kodeksa 74. panta pirmās daļas interpretācija ir kļūdaina, ciktāl tā attiecas uz valsts vai pašvaldības iestāžu sūtīto vēstuļu saņemšanu. Nevar piekrist Ieslodzījuma vietu pārvaldes norādītajam, ka vēstules no valsts vai pašvaldību institūcijām soda vai disciplinārajos izolatoros ievietotajiem notiesātajiem ir jāizsniedz tikai pēc viņu atbrīvošanas no izolatora. Minētajiem notiesātajiem ir piemērojama Kodeksa 49. panta trešā daļa. Tā noteic, ka notiesātajiem adresētas vēstules izsniedz brīvības atņemšanas vietas administrācija ne vēlāk kā triju dienu laikā no vēstules saņemšanas vai nodošanas dienas. Tas attiecas arī uz vēstulēm, ko ir nosūtījušas valsts vai pašvaldību iestādes.

Līdz ar to Kodeksa 74. panta pirmā daļa neierobežo personai Satversmes 104. pantā noteiktās tiesības un atbilst Satversmes 104. pantam.

10. Lieta ir ierosināta arī par Ministru kabineta Nr. 423 88. punkta atbilstību Satversmes 96. un 104. pantam.

Ministru kabinets 2009. gada 12. maijā ir pieņēmis Noteikumus Nr. 413, ar kuriem izteicis Ministru kabineta Nr. 423 88. punktu jaunā redakcijā. Noteikumu Nr. 423 88. punkts redakcijā, kas bija spēkā lietas ierosināšanas brīdī, paredzēja, ka soda vai disciplinārajos izolatoros ievietotajiem notiesātajiem ir atļauts nosūtīt un attiecīgi arī saņemt vēstules tikai no prokuratūras vai Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka. Savukārt patlaban spēkā esošā šā punkta redakcija paredz, ka pēc izolatorā ievietotā notiesātā pieprasījuma brīvības atņemšanas iestāde nodrošina viņam iespēju rakstīt vēstules, izņemot vēstules privātpersonām.

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja

apstrīdētā tiesību norma (akts) ir zaudējusi spēku. Kā secinājusi Satversmes tiesa, minētais vērsts uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv. Izbeigt tiesvedību šādos gadījumos ir Satversmes tiesas tiesības, nevis pienākums (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 4. punktu*). Tāpēc Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai tomēr nepastāv apsvērumi, kas liecinātu par nepieciešamību turpināt tiesvedību.

Atšķirībā no Noteikumu Nr. 423 88. punkta redakcijas, kas bija spēkā lietas ierosināšanas brīdī, minētā punkta šobrīd spēkā esošā redakcija noteic, ka brīvības atņemšanas iestāde nodrošina soda vai disciplinārajā izolatorā ievietotajam notiesātajam iespēju kriminālsodu izpildi reglamentējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā rakstīt vēstules, izņemot vēstules privātpersonām. No minētās normas un Kodeksa 74. panta pirmās daļas izriet, ka Noteikumu Nr. 423 88. punkts Noteikumos Nr. 413 noteiktajā redakcijā neierobežo soda vai disciplinārajā izolatorā ievietota notiesātā saraksti ar tiesām un citām valsts un pašvaldību iestādēm un atbilst Satversmes 104. pantam. Tādējādi secināms, ka Ministru kabinets ir novērsis strīdu par Noteikumu Nr. 423 88. punkta atbilstību Satversmes 104. pantam un šajā lietas daļā tiesvedība ir izbeidzama.

Gadījumos, kad apstrīdētā norma ir grozīta līdz sprieduma pasludināšanas brīdī, Satversmes tiesai ir tiesības turpināt tiesvedību, ja, to izbeidzot, netiktu pēc būtības izskatīts Pieteikuma iesniedzēja prasījums (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 12. jūnija spriedumu lietā Nr. 2001-15-03*). Noteikumu Nr. 423 88. punkts gan tā iepriekšējā redakcijā, gan šobrīd spēkā esošajā redakcijā aizliedz notiesātajiem, kas ievietoti izolatoros, nosūtīt vēstules privātpersonām. Satversmes tiesa secina, ka, izbeidzot lietu daļā par Noteikumu Nr. 423 88. punkta atbilstību Satversmes 96. pantam, pēc būtības netiktu izskatīts Pieteikuma iesniedzēja prasījums par aizlieguma nosūtīt vēstules privātpersonām atbilstību Satversmei.

Līdz ar to tiesvedība daļā par Noteikumu Nr. 423 88. punkta (2006. gada 3. jūnija redakcijā) atbilstību Satversmes 104. pantam ir izbeidzama, bet daļā par spēkā esošās Noteikumu Nr. 423 88. punkta redakcijas atbilstību Satversmes 96. pantam – turpināma.

11. Satversmes 96. pants noteic: „Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.”

No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs lūdz izvērtēt apstrīdētajās normās ietvertā aizlieguma, proti, aizlieguma nosūtīt vēstules privātpersonām, atbilstību tiesībām uz ģimenes dzīvi. Lai gan Satversmes 96. pantā *expressis verbis* minētas tikai tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 96. pantā garantētās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver sevī arī Satversmes 110. pantā garantēto tiesību uz ģimenes dzīvi neaizskaramību un tiesības veidot un uzturēt attiecības ar ģimenes locekļiem un citiem cilvēkiem. Turklāt no šīm tiesībām izriet ne tikai valsts pienākums atturēties no iejaukšanās privātajā dzīvē, bet arī valsts pienākums veikt šo tiesību nodrošināšanai nepieciešamās darbības (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 8. un 10. punktu*).

12. Izvērtējot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 96. pantam, visupirms ir jānoskaidro, vai apstrīdētās normas ierobežo Pieteikuma iesniedzējam šajā pantā noteiktās pamattiesības.

Var piekrist Saeimas norādītajam, ka ieslodzījuma vietā esošo personu tiesības uz privāto dzīvi nav tādas pašas kā brīvībā esošajām personām un šo personu tiesības sazināties ar ģimenes locekļiem un citām personām ir ierobežotas atbilstoši ieslodzījuma jēgai. Sarakste ar ģimenes locekļiem ir viens no veidiem, kā persona var uzturēt attiecības ar ģimenes locekļiem, un, aizliedzot personai nosūtīt vēstules saviem ģimenes locekļiem, tai tiek liegta iespēja šīs attiecības uzturēt.

12.1. Kodeksa 74. panta pirmā daļa noteic, ka notiesātajiem, kas ievietoti izolatorā, nav tiesību satikties, saņemt sūtījumus, pienesumus un bandroles, iegādāties pārtikas produktus, nosūtīt vēstules privātpersonām, lietot galda spēles, turklāt viņiem aizliegts smēķēt.

Lai gan Kodeksā nav dota jēdziena „privātpersona” definīcija, sistēmiski interpretējot Kodeksā ietvertās tiesību normas, var secināt, ka jēdziens „privātpersona” ietver sevī arī ģimenes locekļus. Kodeksā nav citas speciālas tiesību normas, kas

paredzētu notiesātajam, kas ievietots soda vai disciplinārajā izolatorā, iespēju nosūtīt vēstules ģimenes locekļiem. Turklāt aizliegums nosūtīt vēstules privātpersonām ir tikai viens no Kodeksa 74. panta pirmajā daļā ietvertajiem tiesību ierobežojumiem. Tātad notiesātajam, kas ievietots izolatorā, nosūtīt vēstules ģimenes locekļiem pēc būtības liedz nevis visa Kodeksa 74. panta pirmā daļa, bet tikai tās vārdi „nosūtīt vēstules privātpersonām”. Arī no konstitucionālās sūdzības izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt tikai Kodeksa 74. panta pirmās daļas vārdu „nosūtīt vēstules privātpersonām” atbilstību Satversmei.

12.2. Noteikumu Nr. 423 88. punkts (Noteikumos Nr. 413 noteiktajā redakcijā) paredz soda vai disciplinārajā izolatorā ievietotajam notiesātajam gan tiesības rakstīt vēstules valsts un pašvaldību iestādēm, gan aizliegumu rakstīt vēstules privātpersonām.

Šī apstrīdētā norma *expressis verbis* noteic, ka notiesātajam, atrodoties izolatorā, ir aizliegts rakstīt vēstules privātpersonām. Tomēr no Noteikumu Nr. 423 88. punkta iepriekšējās redakcijas un Kodeksa 74. panta pirmās daļas izriet, ka Noteikumu Nr.423 88. punkts spēkā esošajā redakcijā liedz personai nosūtīt vēstules privātpersonām. Secināms, ka notiesātajam, kas ievietots izolatorā, nosūtīt vēstules privātpersonām pēc būtības liedz spēkā esošās Noteikumu Nr.423 88. punkta redakcijas vārdi „izņemot vēstules privātpersonām”.

Tādējādi Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības ierobežo Kodeksa 74. panta pirmās daļas vārdi „nosūtīt vēstules privātpersonām” un Noteikumu Nr. 423 88. punkta vārdi „izņemot vēstules privātpersonām”.

13. Satversmes 96. pantā noteiktās personu tiesības nav absolūtas, un tās saskaņā ar 116. pantu var ierobežot, ja ierobežojums ir noteikts ar likumu, tam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs.

Lietā nav strīda par to, ka Kodeksa 74. pantā un Noteikumu Nr. 423 88. punktā ietvertais ierobežojums ir noteikts ar atbilstošā kārtā pieņemtu un izsludinātu likumu.

14. Saskaņā ar Satversmes 116. pantu Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības var ierobežot, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Personas ievietošanai soda izolatorā ir leģitīms mērķis, proti, nodrošināt to, lai persona atkārtoti nepārkāptu soda izciešanas režīmu un soda izciešanas vietā valdītu kārtība un būtu garantēta drošība. Kā secinājusi Satversmes tiesa, notiesātā tiesību ierobežojumi, kas noteikti uz laiku, kad viņš atrodas soda izolatorā, var būt vienīgi tādi, kas vērsti uz soda izpildi un soda izpildes režīma nodrošināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 6. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-17-01 7. punktu un 2009. gada 29. septembra sprieduma lietā Nr. 2008-48-01 11. punktu*).

Kodeksa 70. pants paredz, kāda veida sods var tikt uzlikts notiesātajiem, kas ir pārkāpuši soda izciešanas režīma prasības. Ievietošana soda izolatorā ir smagākais disciplinārais sods, ko notiesātajam var uzlikt tikai par rupjiem vai sistemātiskiem soda izciešanas režīma pārkāpumiem, un tas ir saistīts ne vien ar personas izolēšanu no pārējiem notiesātajiem, bet arī ar citiem tiesību ierobežojumiem, tostarp aizliegumu nosūtīt vēstules privātpersonām. Kā tas izriet no Kodeksa 70. panta ceturtās un piektās daļas, par rupjiem un sistemātiskiem soda izciešanas režīma pārkāpumiem tiek uzskatīti pārkāpumi, kas būtiski apdraud citu notiesāto un brīvības atņemšanas iestādes darbinieku tiesību ievērošanu un drošību, kā arī kārtību pašā brīvības atņemšanas iestādē.

Kā secinājusi Satversmes tiesa, ar disciplinārsodu saistīto papildu ierobežojumu mērķis ir nepieciešamība nodrošināt disciplīnu un kārtību brīvības atņemšanas iestādē (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 6. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-17-01 6. punktu un 2009. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-05-01 14. punktu*). Aizliegums nosūtīt vēstules privātpersonām uzskatāms par tādu tiesību ierobežojumu, kura mērķis ir novērst pārkāpumu atkārtotu izdarīšanu un tādējādi garantēt kārtību un drošību brīvības atņemšanas iestādē.

Eiropas cietumu noteikumi tika pieņemti, lai Eiropas Padomes dalībvalstis savos likumos un praksē vadītos no tajos ietvertajiem principiem. Lai gan noteikumu formālais statuss ir vadlīniju piedāvājums ieslodzījuma vietu administrācijām, tomēr tie uzliek stingrus morālus un politiskus pienākumus dalībvalstīm, kas tos pieņēmušas

(sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001.gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-05-03 secinājumu daļas 6. punktu un 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 9.1. punktu). Eiropas cietumu noteikumu 24.2. punkts citastarp noteic, ka uz saziņu ar ģimenes locekļiem un citām personām var attiekties ierobežojumi un kontrole, kas nepieciešama, lai nodrošinātu labu kārtību un drošību.

Nevar piekrist Tiesībsarga viedoklim, ka aizliegumam nosūtīt vēstules privātpersonām nav neviena no Satversmes 116. pantā minētajiem legítimajiem mērķiem. Šāds aizliegums ir vērsts uz to, lai garantētu kārtību un drošību brīvības atņemšanas iestādē un tādējādi aizsargātu arī sabiedrības drošību.

Līdz ar to aizliegumam nosūtīt vēstules privātpersonām ir legítims mērķis – soda izciešanas režīma nodrošināšana brīvības atņemšanas iestādēs un sabiedrības drošība.

15. Atrašanās brīvības atņemšanas iestādē un soda izciešanas režīms ir saistīts ar personas tiesību ierobežojumiem. Ja notiesātais pārkāpj soda izciešanas režīmu, viņam piemērotajam sodam, tostarp uzliktajiem papildu ierobežojumiem, ir jābūt tādiem, lai šis notiesātais pēc disciplinārsoda izciešanas atkārtoti nepārkāptu soda izciešanas režīmu.

Pēc Satversmes tiesas ieskata, tiesību ierobežojums, kas ietver aizliegumu nosūtīt vēstules privātpersonām, ir piemērots legítimā mērķa sasniegšanai. Minētais aizliegums liek notiesātajam izprast savas rīcības nepareizību un vairs nepārkāpt soda izciešanas režīmu. Arī Saeima ir norādījusi, ka, ievietojot notiesāto soda vai disciplinārajā izolatorā, ir loģiski un saprotami ierobežot viņa komunikāciju ar privātpersonām.

Tādējādi aizliegums nosūtīt vēstules privātpersonām ir piemērots legítimā mērķa sasniegšanai.

16. Lai nodrošinātu disciplīnu un kārtību brīvības atņemšanas iestādē un sodītu personu par brīvības atņemšanas iestādes režīma pārkāpšanu, ir nepieciešams noteikt tiesību ierobežojumus. Ņemot vērā to, ka sods – ievietošana izolatorā – var tikt uzlikts tikai rupju un sistemātisku soda izciešanas režīma pārkāpumu gadījumā, izolatorā

ievietotajam notiesātajam var piemērot papildu ierobežojumus. Pēc Satversmes tiesas ieskata, aizliegums nosūtīt vēstules privātpersonām var būt viens no šādiem papildu ierobežojumiem.

Eiropas cietumu noteikumu 60. punkts noteic galvenos principus, kas jāievēro, piemērojot notiesātajam sodu par disciplīnas pārkāpumu. No Eiropas cietumu noteikumu 60.4. punkta izriet, ka ieslodzītajiem, kuriem piemērots sods par disciplīnas pārkāpumiem, nevar tikt noteikts pilnīgs aizliegums satīties vai sazināties ar ģimeni.

Līdz ar to var secināt, ka saziņa ar ģimeni un tuviniekiem var tikt ierobežota un šāds ierobežojums ir atzīstams par samērīgu, ja vien tiek nodrošināts saziņas minimums. Tāpēc Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai notiesātajam, kas ievietots soda vai disciplinārajā izolatorā, normatīvie akti nodrošina minimālu saziņu ar ģimenes locekļiem.

17. Aizliegums nosūtīt vēstules privātpersonām ir vienīgais tiesību ierobežojums, kas attiecas uz soda vai disciplinārajā izolatorā ievietota notiesātā iespējām sazināties ar ģimeni. Nav pamatots Pieteikuma iesniedzēja, kā arī Ieslodzījuma vietu pārvaldes viedoklis, ka notiesātajam, kas atrodas soda vai disciplinārajā izolatorā, ir aizliegta pilnīgi jebkāda saziņa ar ģimeni.

Kodeksa 74. pantā ir minēti tiesību ierobežojumi, kurus var piemērot soda vai disciplinārajā izolatorā ievietotam notiesātajam. Par tiesību ierobežojumiem, kas ierobežo personas iespējas sazināties ar savu ģimeni un citiem cilvēkiem, ir uzskatāms satikšanās aizliegums un aizliegums nosūtīt vēstules privātpersonām. Minētajā normā nav norādīts, ka notiesātajam būtu aizliegts izmantot citas saziņas iespējas.

Apstrīdētā norma aizliedz notiesātajam, kas atrodas soda vai disciplinārajā izolatorā, nosūtīt vēstules privātpersonām, taču neliedz viņam saņemt privātpersonu sūtītās vēstules. Izolatoros ievietotajiem notiesātajiem ir Kodeksa 49. panta pirmajā daļā noteiktās tiesības saņemt vēstules bez skaita ierobežojumiem.

Uz izolatoros ievietotajiem notiesātajiem attiecas arī vispārīgais tiesiskais regulējums par notiesāto personu telegrammām un telefonsarunām. Proti, saskaņā ar Kodeksa 49. panta pirmo daļu notiesātajiem atļauts nosūtīt un saņemt telegrammas bez skaita ierobežojumiem, bet Kodeksa 49. panta sestā daļa noteic, ka notiesātajiem ir

atļautas telefonsarunas par saviem vai adresāta līdzekļiem tādā skaitā, kāds noteikts attiecīgā veida brīvības atņemšanas iestādē un atbilst soda izciešanas režīma pakāpei.

Kopš Kodeksa pieņemšanas ir mainījušās telegrammu nosūtīšanas tehniskās iespējas un veidi. Sākotnēji telegrammu nosūtīšanu nodrošināja pati Ieslodzījuma vietu pārvalde, bet šobrīd šādu pakalpojumu nodrošina valsts akciju sabiedrība „Latvijas Pasts”. Lai persona nosūtītu telegrammu, tai telegrammas teksts ir jānodiktē pa telefonu, kā arī jāapmaksā attiecīgais pakalpojums. Maksa par telegrammas nosūtīšanu ir atkarīga gan no vārdu skaita, gan no tā, vai telegramma ir steidzama. Tāpat telegrammu nosūtīšana tehniski ir iespējama un ieslodzītais, atrodoties soda vai disciplinārajā izolatorā, var izmantot normatīvajos aktos paredzētās tiesības nosūtīt telegrammas. Telefona izmantošana telegrammas nosūtīšanai nav uzskatāma par telefonsarunu Kodeksa izpratnē.

Satversmes tiesa piekrīt Saeimas norādītajam, ka atrašanās izolatorā ir īslaicīga un līdz ar to aizliegums izmantot vēstules saziņai ar ģimenes locekļiem tiek piemērots īslaicīgi. Turklāt izolatoros ievietotajiem notiesātajiem ir tiesības nosūtīt un saņemt telegrammas. Minētajiem notiesātajiem ir arī tiesības saņemt vēstules un likumā noteiktajā skaitā izmantot telefonsarunas.

Līdz ar to var secināt, ka normatīvie akti nodrošina notiesātajam minimāli nepieciešamo saziņu ar ģimenes locekļiem arī tad, kad viņš atrodas soda vai disciplinārajā izolatorā. Valsts, aizliedzot notiesātajam, kas atrodas soda vai disciplinārajā izolatorā, nosūtīt vēstules privātpersonām, nav pārkāpusi pienākumu, kas tai izriet no Satversmes 96. panta.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a:

1. Atzīt Latvijas Sodų izpildes kodeksa 74. panta pirmo daļu un Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes

iekšējās kārtības noteikumi” 88. punktu (Ministru kabineta 2009. gada 12. maija noteikumos Nr. 413 noteiktajā redakcijā) par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96. un 104. pantam.

2. Izbeigt tiesvedību daļā par Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” 88. punkta (2006. gada 3. jūnija redakcijā) atbilstību Satversmes 104. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris